DIA leest: Menasses pleidooi voor Europa

Leestip van medewerkers van het Duitsland Instituut Amsterdam

Boeken - 28 november 2013

De Oostenrijkse schrijver en essayist Robert Menasse ging naar Brussel om research te doen voor een roman die zich in de Europese bureaucratie moest afspelen. In plaats daarvan schreef hij een pleidooi voor Europa. Katharina Garvert-Huijnen las zijn 'De Europese koerier'. Vrijdag spreekt Menasse in Amsterdam.

"We leven aan de vooravond van een ondergang", schrijft Robert Menasse in zijn nieuwste boek 'De Europese koerier'. Vergelijkbaar met de protagonisten van Dostojevskis 'Boze geesten', Manns 'Zauberberg' en Musils 'Mann ohne Eigenschaften' leven wij Europeanen anno 2013 aan de vooravond van een nieuw tijdperk. Bezig met onze dagelijkse beslommeringen proberen we een wereld in stand te houden, waarvan we ons niet kunnen voorstellen dat ze morgen niet meer bestaat. Dezelfde ervaring hadden onze grootouders in de eerste helft van de 20e eeuw en wij zelf in 1989, als ooggetuigen van het einde van de Koude Oorlog.

Dit keer worden we óf getuigen van het einde van het systeem van de nationale staten óf van het einde van het systeem dat daarvoor in de plaats moest komen: de Europese Unie, schrijft Menasse. Zijn boek 'De Europese Koerier' is een 128 pagina's tellend pleidooi aan zijn lezers om zich vooral in te zetten voor het eerste: het redden van de avantgardistische post-nationale idee waar Europa sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog voor staat. Daarom is het boek in deze tijden van crisis zo ongelooflijk verfrissend om te lezen.

Op de kaft van de Nederlandse uitgave heeft uitgeverij De Arbeiderspers de waarschuwing "een prachtig en prikkelend pleidooi pro-Europa" gezet, die in de Duitstalige landen blijkbaar niet nodig is. Niet dat Nederlandse lezers zich per ongeluk laten misleiden en denken een boek vol met het tegenwoordig zo hippe Europa-*bashing* te hebben aangeschaft. 'De Europese koerier' is het verhaal van een bekeerde euroscepticus, die zich lyrisch uitlaat over de slanke, effectieve en ook nog eens heel goedkope Europese besluitvorming.

Politieke crisis

Robert Menasse: 'De Europese koerier. De woede van de burger en de vrede van Europa'.
(Amsterdam, 2013), 128 pagina's
ISBN: 978 90 295 8794 5
Uitgeverij De Arbeiderspers >>
Oorspronkelijke titel: 'Der europäische Landbote' (Wenen, 2012)

Deze crisis is volgens Menasse ontstaan omdat we in Europa zijn afgeweken van de historische koers die erop gericht was het nationalisme en de nationale staat achter ons te laten. Bij de invoering van de euro is bijvoorbeeld nagelaten ook een gezamenlijk Europees financieel beleid te implementeren. De grootste constructiefout van de Europese samenwerking is, zo schrijft Menasse, dat alleen nationale regeringsleiders bevoegd zijn soevereiniteit aan Europa over te dragen om op die manier een post-nationale ontwikkeling in gang te zetten. Menasse is er diep van doordrongen dat we ons in Europa in een crisis bevinden. Dat is op zich niets nieuws - de kranten staan er vol mee. Maar de Oostenrijkse schrijver heeft het niet over de banken- of de eurocrisis - hij schrijft over de politieke crisis, die in het publieke debat steevast het verkeerde label krijgt opgeplakt. Oorzaak van deze fundamentele politieke crisis zijn niet de falende banken, maar de falende nationale regeringen die nu juist beweren ons uit de crisis te halen.

De instantie die daarvoor is gecreëerd, is de Europese Raad van de regeringsleiders en dat is nu juist de plek waarin het nationalisme tot aan de dag van vandaag hoogtij viert. De laatste Europese toppen hebben duidelijk laten zien dat een paar landen, Duitsland voorop, de Europese koers dicteren. Die koers richt zich weer naar de wensen van Duitse financiële sector, de Duitse exportindustrie of de vrees voor de Duitse belastingbetaler. De regeringsleiders worden tenslotte in hun eigen landen herkozen en maken er thuis goede sier mee als ze de ‘nationale belangen’ verdedigen.

'De Europese Raad moet weg!'

Katharina Garvert-Huijnen is promovenda bij het Duitsland Instituut Amsterdam. Zij doet onderzoek naar de Duits-Nederlandse relaties in het Europese integratieproces tussen 1945 en 1973.

Juist omdat het verleden van het Europese continent heeft laten zien hoe verwoestend nationalisme kan zijn, is Menasses belangrijkste boodschap aan de lezer: “De Raad moet weg! Zonder vervanging.” De twee supranationale

instellingen van de EU, de Europese Commissie en het Europees Parlement, zijn volgens hem veel beter in staat om het Europese tij richting een post-nationale ontwikkeling te keren. Zij verdedigen de objectieve belangen van de Europese burger beter omdat nationale allures een veel minder grote rol spelen.

Om dit te verduidelijken, gebruikt Menasse de invoering van de euro nog eens als voorbeeld. Om de euro voor de Europese burgers tot een veilige en stabiele munt te maken, ontwikkelden de Europese Commissie en het Europees Parlement samen een concept voor een Europees supranationaal monetair beleid. De Europese regeringsleiders konden echter met zo'n vergaande overdracht van nationale soevereiniteit niet instemmen. In plaats daarvan verzonnen ze als slecht compromis het Europese stabiliteitspact. Dit heeft de recente eurocrisis echter op geen enkele manier kunnen verhinderen. En nu zijn het juist deze regeringsleiders die, teruggrijpend op oude Commissie-voorstellen, ineens wel een Europees 'ministerie van Financiën' willen invoeren.

Europa van de regio's

Pleit Menasse dan voor een Europese superstaat? Alles behalve dat. Hij pleit voor een Europa waarin de regio's de belangrijkste bestuurseenheden zijn en waarin zo veel mogelijk volgens het subsidiariteitsprincipe wordt geregeld. Al in zijn eerder verschenen essay 'Das Land ohne Eigenschaften', over zijn eigen land Oostenrijk, maakte Menasse duidelijk dat hij met het begrip natie en het idee van een gezamenlijke nationale identiteit maar weinig kan. Grenzen tussen staten zijn volgens hem arbitrair en veranderlijk en identiteiten zijn veel sterker verbonden met regio's dan met staten.

Dat is meteen de zwakste schakel van 'De Europese koerier'. Het is makkelijk het met Menasses kritiek op de Europese Raad eens te zijn, maar voor de meeste mensen speelt hun nationale identiteit wel degelijk een rol, hoe veranderlijk die ook mag zijn. Je hoeft maar, als in mijn geval, als Duitse in Nederland te wonen en je komt erachter hoe verwant je je ineens als Noordrijn-Westfaal met iemand uit Beieren of Saksen-Anhalt voelt. Hoe moet het dan zijn als je elkaar op een ander continent tegenkomt. Het compleet uitschakelen van de natie lijkt me daarom ook geen duurzame oplossing voor de Europese crisis.

Maar hoe moet het dan verder? Menasse is in ieder geval niet al te pessimistisch over de toekomst van de Europese samenwerking. Hij ziet de crisis juist als kans. Je kunt nu heel veel fantaseren en je moet veel discussiëren, zegt hij, en uiteindelijk zal iets geheel nieuws ontstaan. We leven in een overgangstijdperk. We kunnen de toekomst zelf vormgeven. Menasses 'Europese koerier' is in ieder geval alvast een belangrijke bijdrage aan de discussie. Wat mij betreft is hij alleen

al daarom een leestip voor zowel eurofielen als voor eurosceptici.

Robert Menasse gaat vrijdag 29 november om 20.00 uur met Paul Scheffer in Amsterdam in discussie over de toekomst van Europa en het vertrouwen in de democratie. Meer info >>

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://duitslandinstituut.nl/artikel/2488/dia-leest-menasses-pleidooi-voor-europa